

КУЛЬТУРНО-ХУДОЖНЄ ЖИТТЯ САМБІРЩИНИ 1927–2009 рр.

У статті вперше подано аналіз культурно-художнього життя Самбірщини 1927–2009 рр. У контексті загальнокультурних процесів часу розглянуто шляхи розвитку художнього життя як важливого фактора формування мистецького середовища в місті, а також становлення приватного колекціонування творів мистецтва як основи музейної справи міста, проаналізовано виставкову діяльність, виявлено її ціннісні критерії.

Ключові слова: українське мистецтво, культурно-художнє становище, колекціонування, музей, художнє об'єднання, виставки.

На території Самбірщини з 1927 р. до 2009 р. відбулося декілька важливих подій, що стосуються художньої культури цього регіону. У періоді між указаними роками було сформовано Товариство “Бойківщина”, організовано музейництво, а згодом і ліквідовано, відбулися мистецькі зрушення, а наприкінці ХХ ст. відновлено музейну справу. Аналіз творчих процесів минулих періодів є важливим не тільки тому, що допоможе вималювати цілісну картину художнього процесу в регіоні та виявити своєрідність місцевої, локальної культури, а й розкрити роль мистецьких традицій у періоді докорінних зрушень у суспільній свідомості протягом зазначеного періоду, що надзвичайно важливо нині за різкої зміни координат і орієнтирів культурного розвитку. На жаль, Самбірщина й досі не є дослідженою мистецтвознавцями, а поверхнева інформація про мистецтво цього регіону зустрічається лише в газетних статтях.

Розрізнені факти та явища культурно-мистецького становища Самбірщини, які раніше залишалися в тіні гучніших подій у цій сфері в інших значних мистецьких центрах України, необхідно об'єднати в цілісну картину для усвідомлення загальних і специфічних тенденцій розвитку місцевої художньої культури, багато в чому спричинених регіональними особливостями й умовами, у яких створюється та розвивається образотворче мистецтво, що знаходить свій шлях до адресата. Існує необхідність вивчення розвиненості художньої творчості й процесу професіоналізації цієї галузі в даній територіальній межі та впливу цього явища за межами Самбірщини.

У статті розглядаються праці “Вчений універсального профелю” Івана Лозинського [6] про основоположника музейництва в Галичині, зокрема й на Самбірщині, В.П.Бадяка “Художня культура в західних областях України” [1] і передмова мистецтвознавця Ф.Леграна до альбома “Юрій Кульчицький. (Графіка, кераміка, малярство, колаж)” [11].

Метою статті є дослідження культурно-мистецького життя Самбірщини періоду 1927–2009 рр.

1927 рік. Нелегкий час. Апатія й зневіра значної кількості українців після поразки національно-визвольних змагань, якою закінчилася боротьба за державну самостійність України. Розчленованість українських земель, на цей раз між чотирма хижакками: більшовицькою Росією, Польщею, Румунією, Чехословаччиною. У цих умовах треба було рятувати ситуацію, протиставитися винародовленню українців, закладати підґрунтя для нового відродження [8, с.3].

Ідею заснування регіональної мережі українських регіональних краєзнавчих музеїв у Галичині висунув, розвинув і реалізував відомий львівський учений-філолог, музеєзнавець і літературознавець, директор національного музею, доктор філологічних наук Іларіон Свенціцький, про якого видає статтю І.Лозинський “Вчений універсального профелю”. Три міста Галичини він найбільше любив – Львів, Самбір, Буськ. Із самбірсько-турківського мовного ареалу ще 1898 року почалися його дослідження бойківської говірки. На Самбірщині він побував і в 1904 році, коли вирушив у подорож по Бойківщині з метою зібрати матеріальні пам'ятки сакральної культури й першодруки світського змісту для майбутнього національного музею. Заснований у Львові 1905 року, спершу мав назву церковний. Відтоді молодий учений, що згодом став правою рукою митрополита Андрея Шептицького, довгі роки виношував думку заснувати музей “Бойківщина” у Самборі. Умови й дані для цього були: примножувалася кількість експонатів – невеликих ікон, книжок, вишивок, речей церковного вжитку, які наполегливо збирав для цієї мети церковний маляр Ілля Децик, а також знаходилися оригінальні архелогічні пам'ятки чис-

ленних розкопок Замкової гори в селі Спасі, Городища та могил у селі Ступниця, які доктор Володимир Кобільник прагнув передати громадськості. Урешті-решт настав 1930 рік, у якому народився краєзнавчий музей у Самборі “Бойківщина”, що незабаром заповнився близько п’ятьма тисячами експонатів. Саме завдяки опіці, допомозі й керівництву Іларіона Свенціцького [6, с.2].

Самбірський музей “Бойківщина” був організований членами однойменного Товариства (дослідження подано в статті Р.Данчин “Організатор музейництва у Самборі”), яке виникло в місті наприкінці 20-х років. Перше зібрання самбірських інтелігентів-українців, під час якого було вирішено заснувати Товариство “Бойківщина” і музей при ньому, відбулося 9 жовтня 1927 року. Перші ж загальні збори, які формально утворили Товариство, були скликані 16 червня 1928 року після організації підготовки. Одночасно з утворенням Товариства “Бойківщина” у Самборі було засновано й однойменний музей.

Хто ж були ці люди, які з таким ентузіазмом і жертівністю взялися за організацію Товариства й музею в Самборі? Це, насамперед, Володимир Гуркевич (1880–1937) – адвокат і громадський діяч, Володимир Кобільник (1885–1937) – лікар, етнограф, археолог і публіцист, Антін Княжинський (1893–1960) – педагог, музеєзнавець і письменник, Михайло Скорик (1895–1981) – педагог, публіцист і науковець, Володимир Кордуба (1883–1964) – інженер, картограф, культурно-громадський діяч та інші.

Серед засновників Товариства “Бойківщина” та його музею був Іван Филипчак (1871–1945) – педагог, письменник і музеєзнавець. Уже на перших загальних зборах Товариства, що відбулися, як уже зазначалося, 16 червня 1928 року, Івана Филипчака було обрано директором чи, як тоді казали, завідателем, музею “Бойківщина”. З того часу він з головою поринув в організацію музею, невтомно збираючи й примножуючи пам’ятки бойківського побуту та культури. Директором музею він залишився до 1944 року.

Хроніка діяльності музею “Бойківщина”, на жаль, нерегулярно поміщувалася на сторінках “Літопису Бойківщина” – друкованого органу Товариства “Бойківщина”. Але навіть із цих нечисленних хронік можна зробити висновок, що діяльність професора Івана Филипчака, як організатора музею й музейництва, була широкою й плідною. Він невтомно збирав, описував і вводив у науковий обіг новознайдених пам’яток археологічних досліджень на території бойківського краю, залучав до збирання різних предметів бойківського побуту численних ентузіастів – сільських священиків, учителів і свідоміших селян. Завдяки його зусиллям, музей “Бойківщина” уже на третьому році існування налічував 6 790 предметів етнографічно-побутової старовини бойків та археологічні знахідки.

Іван Филипчак брав активну участь у музейному житті всієї Галичини. У квітні 1931 року він був учасником Першого з’їзду українських музейників, що відбувся в приміщенні Національного музею у Львові. Також брав участь у з’їзді “Союзу музеїв Польщі”, що проходив 27–28 червня в Сандомирі. Завдяки ініціативам І.Филипчака, музей “Бойківщина” наві’язав тісні контакти та співпрацю з іншими етнографічними товариствами й музеями, зокрема, з Товариством “Лемківщина” у Сяноці, Товариством “Яворівщина” у Яворові, музеями імені князя Василька в Теревовлі, “Гуцульщина” в Коломиї, “Верховина” у Стрию, “Стривігор” у Перемишлі.

З метою підвищення авторитету музею “Бойківщина” І.Филипчак наві’язав тісні контакти з українськими науковцями, інтелектуалами та церковними ієрархами. Він тісно співпрацював з директором Національного музею у Львові, видатним українським ученим-філологом і мистецтвознавцем Іларіоном Свенціцьким, з відомими археологами Ярославом Пастернаком та Маркіяном Смішком, з молодим ще тоді науковцем, а згодом усесвітньо відомим українським ученим-філологом Ярославом Рудницьким та багатьма іншими. Усі вони часто друкувалися на сторінках “Літопису Бойківщина”. Іван Филипчак мав тісні зв’язки з тодішнім перемишльким єпископом Йосафатом Коциловським, радився з ним, унаслідок чого владика видав розпорядження, щоб ті церковні храми, у яких збереглися цінні зразки давнього сакрального мистецтва, здали їх у фонди Самбірського музею [3, с.3].

Від 1927 до 1939 рр. Товариством було зроблено внесок в українську справу, який завжди залишиться в історії нашого народу й бойківського краю.

Червоним “визволителям”, з якими Гітлер поділився українською й білоруською частинами хисткої Польської держави, не могло подобатися Товариство “Бойківщина”. Для чого

мало існувати субетнічне товариство, коли весь український етнос був приречений на “злиття нації”, на те, щоб розчинитися в “новій історії спільності – російському народі”? Товариство було ліквідоване, а чільні його члени репресовані, заслані до Сибіру [8, с.3].

Окупаційний режим міг знищити матеріальні цінності, ізолювати діячів української національної культури, та не міг знищити душі народу, у якій жеврів неугасимий вогонь і яка вірила у своє воскресіння. І такий час, дякувати Богові, настав – час відродження державної самостійності України. Воно послужило могутнім поштовхом до пробудження народу, який після штучно створеного летаргічного сну прокинувся й активно заявив про своє існування в царині культурно-патріотичного розвитку [9, с.5].

У 1993 році минуло п'ять років відтоді, коли демократично настроєна інтелігенція Самбора однозначно перед тодішньою владою поставила вимогу: за будь-яких умов повернути місту його світову гордість – музей “Бойківщина”.

Неділя 5 грудня увійшла в історію Самбора як нова дата відродження колись відомого на всю Європу музею “Бойківщина”. Того дня було урочисто відкрито першу чергу його експозиції. З'їхалися гості зі Львова, Дрогобича та околиць міста. Торжество розпочалося освяченням музею, яке провели греко-католицькі священники отці Степан Рисей і Богдан Добрянський.

На урочистостях виступаючі висловлювали велику вдячність усім ентузіастам, які безпосередньо прилучилися до створення музею, і, насамперед, Георгію Машурі, членам колишнього товариства ім. Кобільника, іншим громадсько-політичним організаціям. Окремі меценати подарували музею свої речі. Дві прекрасні картини-реліквії відомого художника Івана Труша, зокрема, офірував самбірчанин Мироній Маланій.

Сотні перших відвідувачів оглянули основну експозицію “Бойківщини”. Велике захоплення у відвідувачів викликали експонати родини Козакевичів.

“Музей веде глядача в царство духу, в царину краси”, – зазначав Іларіон Свенціцький [4, с.1]. Відродження Бойківщини засвідчує незламну живучість українського духу, духу відданості не лише своєму краю, а й цілій Україні. Вороги нашого народу всі багатівкові надбання українців у духовній, культурній, патріотичній царинах намагалися принизити або й знищити [9, с.5].

Георгій Машура мав у своєму житті багато приемних, зворушливих хвилин і, безпосередньо, участь у створенні самого музею “Бойківщина”. Він був педагогом і художником, засновником краєзнавчого музею при СШ № 1 та обсерваторії [2, с.2].

Допомагав Іванові Филипчаку й художник Юрій Кульчицький. Народився він 18 грудня 1912 року в Підбужі біля Дрогобича...

Майже шість років, крім років навчання, перебував Юрій Кульчицький у Самборі. Тут він, поряд із педагогічною роботою, активно включився в діяльність Товариства “Бойківщина”, зокрема музею. Для нього виконав чимало художніх робіт, допомагав Івану Филипчаківі в реставрації експонатів. До речі, графікою захопився саме в нашому місті, у музеї “Бойківщина”, переглядаючи старі книги, “повні орнаментального багатства”.

У листах він писав про велику дружбу з дітьми Івана Филипчача.

Однак обставини склалися так, що в 1944 році довелося виїхати на Захід. Утвердився у Франції.

Художник Юрій Кульчицький наділений великим талантом. Він працював у жанрах графіки, кераміки, малярства, колажу. А це давало йому можливість виставляти свої роботи на багатьох виставках.

...У монографії “Юрій Кульчицький” (Париж, 1991 р.) Франсіс Легран пише в передмові: “Багато українців, що змушені були емігрувати, знайшли у Франції сприятливі умови для творчої роботи: серед них художники Софія Левицька, Олекса Грищенко, Василь Хмелюк, Михайло Бойчук, Микола Кричевський, Михайло Андрієнко. Париж їх щасливо надихнув своїми впливами. І серед них Юрій Кульчицький та Іванна Нижник-Винників. Його мистецтво відзначається силою кольорів, сюжетами і формами, взятими з його минулого, постійним рухом. Твори неповторні своїми витонченими барвами, композицією...” [5, с.3].

Великий внесок у культурно-мистецьку спадщину Самбора зробив художник-педагог Микола Прокопенко, який народився 1911 року в далекому містечку Стретенськ у Забайкаллі. Прибувши в 1946 році в Самбір, полюбив це місто й вирішив залишитися в ньому. Великим

його досягненням було створення Дитячої картинної галереї, вона була першою в Україні. Дивно, але в маленькому прикарпатському місті Самборі знайшлися ентузіасти, колишні учні Будинку творчості, відремонтували старий будинок і відкрили чудову галерею.

У колекції дитячих робіт у галереї знаходилося п'ять тисяч експонатів, роботи з різних країн світу. Виставки, творчі вечори, зустрічі... За п'ятнадцять років було організовано до 300 виставок робіт дітей і професійних художників, колишніх учнів студії. Це титанічна робота! На жаль, сьогодні галереї немає. У культурному житті міста Самбора – це велика втрата. Традиції створюються роками, щодня, а втрачаються за хвилини – розчерком байдужих чиновників.

Слово “провінція” треба писати з великої літери, любити й поважати людей, які повсякденною працею, скромно, без галасу й промов, творять історію й культуру своєї країни [7, с.94].

Ним же було створено художнє об'єднання “Крило”, до якого входили колишні учні дитячої студії образотворчого мистецтва. Представники цього об'єднання брали участь у численних виставках.

Самбір – древнє місто, яке в 1991 році відзначало своє 750-річчя.

Місто із складними традиціями в культурі – є театральний колектив, багато музичних колективів, радістю для самбірчан є існування студії образотворчого мистецтва при Самбірському будинку учнівської творчості, яку понад 40 років очолював Микола Прокопенко й приблизно стільки ж очолює його учениця, художниця Віра Тарасенко. З листопада 1988 року художник і його учні об'єдналися в Товариство й завдяки наявності в місті концертного залу органної та камерної музики мали можливість експонувати свої роботи й роботи своїх колег. Виставки організовувалися й у залах Дитячої картинної галереї.

За короткий час Товариством було зроблено кілька групових і персональних виставок, організовувалося свято художника.

У планах Товариства, крім виставочної діяльності, передбачалася організація лекторію, пересувних виставок.

Товариство, у той час, відчувало опіку Львівської організації Спілки художників УРСР [10].

У музеї “Бойківщина”, який відновив свою діяльність у 90-х роках, унаслідок художніх виставок, які все частіше почали відбуватися, поповнилася колекція, подарованих самими ж художниками, живописних і графічних творів.

Пересувні виставки з 1980-х до 2009 рр. самбірських художників вплинули на активізацію художнього життя регіону, зокрема, на розвиток виставкової діяльності та зростання зв'язку мистецтва з глядацькою аудиторією. Важлива функція в організації виставок місцевих митців полягає в розширенні контактів з іншими містами та представниками різних художніх напрямів.

Висновки. Вагомим фактором становлення культурно-художнього життя в місті та передумовою музейного заснування стало приватне колекціонування, зумовлене, як і в інших культурних центрах України, розвитком археології та зростання серед освіченої громадськості інтересу до збирання старожитностей. Регіональна специфіка місцевих колекцій найяскравіше відобразилась у зібраннях професора Івана Филипчак.

Результатом цілеспрямованої колекціонерської діяльності, згодом відомого на всю Європу, стало відкриття музею “Бойківщина”. І хоч це був музей старожитностей, утім, до складу зібрань входила досить велика кількість предметів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

У заснуванні музейництва на Самбірщині важливу роль відіграють учений Іларіон Свенціцький, науковець-музезнавець В.Кобільник, професор Іван Филипчак, художники Георгій Машура, засновник краєзнавчого музею, і Юрій Кульчицький.

Вагомою є діяльність художника Миколи Прокопенка в заснуванні студії образотворчого мистецтва, першої в Україні Дитячої картинної галереї та об'єднання художників “Крило”.

Важливими є роль виставкової діяльності самбірських митців у реалізації численних мистецьких зв'язків з іншими регіонами, їхній вплив на даний регіон і значення в розвитку культурно-мистецького життя Самбірщини.

1. Бадяк В. Художня культура в західних областях України / В. Бадяк // Вісник Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. – Львів, 1990. – С. 89.
2. Вархол Г. Барви літа в осені / Г. Вархол // Голос Самбірщини. – 1996. – № 118/190. – С. 2.
3. Данчин Р. Організатор музейництва у Самборі / Р. Данчин // Новини Самбора. – 2001. – № 8/110. – С. 3.
4. Костів М. ...Бо хто зайде в "Бойківщину", зразу бойком стане / М. Костів // Голос Самбірщини. – 1993. – № 10. – С. 1.
5. Костів М. Юрій Кульчицький, але не той, хто врятував Відень / М. Костів // Самбірські вісті. – 1992. – № 142/342. – С. 3.
6. Лозинський І. Вчений універсального профелю / І. Лозинський // Самбірські вісті. – 1992. – № 38 (238). – С. 2.
7. Прокопенко І. Спогади про батька / Ігор Прокопенко // Арт-клас. – Л. : ЛППО, 2007. – № 2. – С. 94–95.
8. Радевич-Винницький Я. Товариство "Бойківщина": 75 років боротьби за українську ідею / Я. Радевич-Винницький // Літопис Бойківщина. – 2002. – № 4.1/62.
9. Семчишин В. Товариству "Бойківщина" виповнилося 80 років / В. Семчишин // Літопис Бойківщина. – 2008. – № 4.1/74.
10. Товариство Самбірських художників. Виставка : живопис, графіка. – Львів, 1989.
11. Легран Ф. Юрій Кульчицький : графіка, кераміка, малярство, колаж : [альбом] / Ф. Легран. – Париж : [б. в.], 1991.

В статті проведено аналіз культурно-художественної життя Самборщини з 1927 по 2009 гг. в контексте общекультурных процессов времени, рассмотрены пути развития художественной жизни как важнейшего фактора формирования художественной среды в городе, а также становление частного коллекционирования предметов искусства как основы музейного дела, проанализирована выставочная деятельность, выявлены ее ценностные критерии.

Ключевые слова: украинское искусство, художественная жизнь, коллекционирование, музеи, художественные объединения, выставки.

Analysis of Sambir cultural-artistic life of 1927–2010 years has been carried out first in this article. Line of development of Fine Art education as an essential factor of urban artistic environment's forming and also formation of an artistic agenda and time processes. Exhibition activity have been analyzed and its value criteria have been revealed. First the main complex of Sambir cultural-artistic life of 1927–2010 years has been revealed comprehensively in the result of this research.

Key words: Ukrainian Fine Art, artistic life, collection, museums, artistic associations, exhibitions.

УДК 745.52

ББК 85.120

Тетяна Марищук

ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВА ТКАНИНА В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ СТАНОВЛЕННЯ (1950–1960 рр.)

Автор статті розглядає період становлення в Україні художньо-промислової тканини (1950–1960-ті рр.). Аналізується процес становлення й розвитку цієї галузі, її основні центри, а також техніки виготовлення художніх промислових тканин.

Ключові слова: текстильна промисловість, художня промислова тканина, техніки виготовлення, асортимент.

Художньо-промислові тканини – один із видів декоративно-прикладного мистецтва. Це – вироби одягового й інтер'єрного призначення, виготовлені машинним способом, які мають мистецьку й естетичну цінність. Вони є продукцією текстильної промисловості, яка посідає чільне місце серед інших видів художньої промисловості (фарфор, фаянс, ювелірні вироби й т. д.).

Зародження машинного (промислового) виготовлення тканин в Україні почалося наприкінці XVIII ст. від часу застосування механічних ткацьких верстатів [16, с.130]. На рубежі XIX–XX ст. ця галузь належала до слабозвиннутих.